

Nr 36.

Av herr **Nilsson, Hjalmar, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till uppförande av central beklädnadsverkstad.

I statsverkspropositionen, kapitalbudgeten, försvarsdepartementet (bil. 25) föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att låta uppföra en central beklädnadsverkstad.

Vad förläggningen av verkstaden beträffar ha framkommit olika alternativa förslag, och vid prövningen av förläggningsorten har fabriksstyrelsen främst tagit hänsyn till följande synpunkter:

1. tillgång på arbetskraft,
2. synpunkter av ekonomisk art, såsom orternas placering i dyrtortshänseende, fraktkostnader, priset på elektrisk kraft och vatten samt för-
måner av olika slag vilka kommunerna erbjuder,
3. försvarssynpunkter samt
4. bostadstillgång.

Bland de orter som varit föremål för en mera ingående prövning ur dessa synpunkter har valet till slut kommit att stå mellan Degerfors i Örebro län och Kramfors i Västernorrlands län, vilka orter enligt statsrådet »i flertalet hänseenden äro tämligen likvärdiga ur de synpunkter som här komma i fråga». Den egentliga skillnaden mellan de båda orterna skulle utgöras av fraktkostnaderna, och på grund härav har statsrådet förordat att beklädnadsverkstaden förläggas till Degerfors. En förläggning av verkstaden till Kramfors skulle betyda en ökning av fraktkostnaderna och således även driftkostnaderna med 30 000 kronor per år, allt enligt de beräkningar, som fabriksstyrelsen verkställt. Om norrlandskommitténs nyligen framlagda förslag angående vissa åtgärder till förbättrande av transportförhållandena i Norrland (SOU 1946: 84) bifalles, kommer icke denna summa att utjämnas, ty verkställda undersökningar ha givit vid handen att fraktkostnaderna skulle nedbringas med 6 000 kronor. Skillnaden i fraktkostnader mellan de båda orterna skulle således utgöras av 24 000 kronor. De totala, årliga driftkostnaderna beräknas i avrundade tal uppgå till i grupp 1 1 165 000 kronor, och om verkstaden förläggas till Kramfors skulle således denna stora summa ökas med 24 000 kronor. En jämförelse mellan dessa tal — den totala driftkostnaden och fraktkostnadsökningen — visar att de ökade fraktkostnaderna komma att utgöra en mycket liten procent av de totala driftkostnaderna. Även om man bedömer frågan ur rationell ekonomisk driftsynpunkt, kunna dessa ökade fraktkostnader icke bidra till att det ekonomiska resultatet nämnvärt försämrans. Statsrådet framhåller, att den planerade beklädnadsverkstaden skall kunna uppta konkurrens med den privata industrien, bli prisreglerande på marknaden och framdriva

förbättrade produktionsmetoder. Trots ökade fraktkostnader, om verkstaden förlägges till Kramfors, komma dessa beräkningar att förverkligas.

Men vid bedömningen av förläggningsort måste andra ekonomiska frågor tagas i betraktande och dessutom rent sociala, och om det tages hänsyn till dessa senare spörsmål kommer Kramfors vid fastställande av förläggningsort att starkt skjutas i förgrunden.

Den större delen av den norrländska befolkningen är beroende av skogen och dess avkastning för sin utkomst. Industrien är uppbyggd på träet som råvara, och den övervägande delen av denna industri utgöres av sågverk och cellulosafabriker, således till övervägande del en exportindustri och beroende av världsmarknadens priser och konjunkturväxlingar. En högkonjunktur, liknande den som för närvarande råder, medför ökad försäljning och så gott som full sysselsättning, men en kris på världsmarknaden medför exportsvårigheter, inskränkning av driften, minskade arbetstillfällen, mindre inkomster för de anställda och arbetslöshet och nöd. Det senaste året har medfört ett nytt problem för den norrländska industrien i det att den senaste riksskogstaxeringen visat att överavverkning skett, att råvarubrist kan bli rådande och som en följd härav inskränkning av driften eller nedläggning av vissa industrier, och vad detta betyder för många samhällen kan varje människa förstå.

Kramfors stad (företvarande Gudmundrå kommun) utgör ett markant exempel på hur ett norrländskt samhälle är uppbyggt. Stadens industrier har i huvudsak träet till råvara, där finnas sågverk, cellulosafabriker och träförädlingsindustrier, således en exportindustri med alla dess fördelar men med ännu större brister. En återblick på de senaste två årtiondenas utveckling visar hur denna konjunktürkänsliga industri från full sysselsättning hastigt råkar i svårigheter, inskränkning av driften, arbetslöshet och ekonomiska svårigheter för invånarna och kommunen.

Vad ovan anförts avspeglar sig tydligast i arbetslöshetsstatistiken.

Antalet hjälpsökande arbetslösa hos arbetslöshetsnämnden inom kommunen har under nedan angivna år utgjort:

År	1931	1933	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Antal (årsmedeltal)	653	1 221	231	239	188	147	215	133	117	295

Man kan av dessa siffror se, att arbetslösheten var störst under den i början på 30-talet rådande krisen för att sedan sakta minska och vid den relativa högkonjunktur, som var rådande åren 1938—39—40, vara bland de lägsta för att under de senaste krigsåren, då exportsvårigheterna voro stora, på nytt visa en tendens att öka.

Bekämpandet av denna långvariga omfattande arbetslöshet har helt naturligt medfört stora kostnader för det allmänna. Totalkostnaderna för arbetslöshetslindrande åtgärder inom kommunen för åren 1931—1944 uppgå till ej mindre än 4 898 069 kronor 29 öre, varav i statsbidrag erhållits 1 976 627 kronor 88 öre. Härtill komma kostnaderna för anläggning av vattenverket, vilken

anläggning kommit till stånd med arbetslösheten som främsta motivering. Bruttokostnaderna för vattenverkets anläggning uppgå för åren 1935—1941 till något över två miljoner kronor.

Dessa kostnader för arbetslöshetens bekämpande hava självfallet tagit sig uttryck i en relativt hård skattebelastning, och skattetrycket inom kommunen under tioårsperioden 1935—1944 framgår av följande sammanställning:

År	Skattekr.	Uttax. per skattekr.	Summa uttax.
1935	70 229: 49	12: —	990 542: 73
1936	81 494: 64	10: 50	1 185 253: 12
1937	81 761: 34	12: —	981 136: 88
1938	102 298: 59	11: —	1 125 284: 49
1939	100 912: 62	11: —	1 110 038: 82
1940	96 931: 30	13: —	1 260 106: 90
1941	109 006: 55	14: 50	1 580 594: 98
1942	99 554: 81	16: 70	1 662 565: 33
1943	111 479: 06	16: —	1 783 664: 96
1944	135 105: 73	14: —	1 891 480: 22

Till dessa kommunala utskylder komma dessutom landstingsskatt och tingshusmedel samt tidigare jämväl vägskatt, varav följer, att skattebelastningen inom kommunen är relativt hög och att kommunen varit i behov av och erhållit statligt skattutjämningsbidrag med betydande belopp.

Skattelindringsbidrag hava under tioårsperioden 1935—1944 utgått till kommunen med följande belopp:

År	1935	1936	1937	1938	1939
Skattelindringsbidrag..... kr.	201 677: —	148 536: —	183 202: —	85 340: 18	93 118: —
Utgörande per skattekrona ..	2: 83	1: 82	2: 24	0: 83	0: 93
År	1940	1941	1942	1943	1944
Skattelindringsbidrag..... kr.	159 840: —	330 638: —	436 152: 24	432 539: —	377 081: —
Utgörande per skattekrona ..	1: 65	3: 02	4: 39	3: 90	2: 80
Tillhoppa för 10 år kronor	2 448 123: 42.				

Man kan av dessa siffror finna vilka stora problem, som en kommun ställts inför, när den är uppbyggd på en ensidigt inriktad industri. Arbetslöshet, stora ekonomiska svårigheter, högt skattetryck, arbetslöshetslindrande åtgärder med bidrag av staten och dessutom stora skattelindringsbidrag.

Dessa problem beröras för övrigt i kommissionens för ekonomisk efterkrigsplanering betänkande av den 29 juni 1945 angående vissa arbetsmarknadsfrågor, vartill hänvisas och vari det på tal om arbetskraftens rörlighet heter:

Samtidigt uppkommer emellertid spørsmålet, huruvida en mera fullständig anpassning på arbetsmarknaden i framtiden kan komma till stånd enbart på denna väg. Frågan blir, om inte därjämte särskilda åtgärder behöva vidtagas för att påverka *näringslivets lokalisering*. Alla orter med folkminskning

riskera att få en befolkning med olämplig köns- och åldersstruktur. Bostadsbestånd, skolor och andra anläggningar tendera på sådana orter att icke bli fullt utnyttjade, samtidigt som för den utflyttande befolkningen nya sådana byggnader och anläggningar kunna behöva produceras. Det lokala skattestrycket visar benägenhet att stiga, och enskilda fastighetsägare kunna göra stora förluster. Dessa förhållanden innebära icke endast sociala olägenheter, de betyda också samhällsekonomiska förluster, som det vore angeläget att söka undvika. Även oavsett det förhållandet, att allt fler orter kunna utsättas för folkminskning, har lokaliseringsfrågan stor betydelse för möjligheterna att mera fullständigt utnyttja arbetskraften. Inom områden, där arbetstillgången är särskilt obeständig — Västernorrlands län — föreligger stort behov att dit förlägga speciella antisäsongs- och antikonjunkturindustrier.

Det är väl dessa förhållanden och problem, som statsrådet diskuterat, när han i propositionen med några rader anger följande:

Med hänsyn till önskvärldheten av att statsverket i sin mån främjar en lämplig fördelning över landet av näringsföretag vore givetvis en förläggning till Norrland att ur principiell synpunkt förorda.

Men på grund av de ökade fraktkostnaderna förordar statsrådet att beklädnadsfabriken förläggas till Degerfors.

Statens arbetsmarknadskommission, som haft frågan om förläggningssort på remiss, har i ett yttrande den 9 april 1946 föreslagit att verkstaden förläggas till Kramfors. Kommissionen, som väl känner till de problem, som kommunen under en lång följd av år brottats med, har ansett det angeläget att beklädnadsverkstaden förläggas dit, dels som en motvikt mot den ensidigt inriktade träindustrin och dels för att skapa jämnare sysselsättning för invånarna och därjämte bättre ekonomisk balans för den kommunala enheten.

Vid det förhållandet, att Kramfors stad befinner sig i en sådan särställning, som omförmåles i kommissionens för ekonomisk efterkrigsplanering betänkande, bör det vara ett *hela samhällets, statens och stadens, intresse, att andra försörjningsmöjligheter än skogsindustriens* tillföras denna stad, ty om den utveckling, som pågår, fortsätter, kommer bland annat åldersfördelningen inom staden på grund av utflyttning av de arbetsföra åldrarna att bli sådan att kommunens självförsörjningsmöjligheter mer och mer begränsas och behovet av statliga skattelindringsåtgärder bliva större.

Hela detta försörjnings- och sysselsättningsproblem, som åvilar den nyblivna staden Kramfors och därjämte andra industrisamhällen i Norrland, löses icke genom en tillfällig högkonjunktur, utan större och kraftigare åtgärder måste vidtagas. Nya industrier, industrier som icke ha träet till råvara, böra förläggas dit, och den första åtgärden i detta avseende bör vara att staten, genom att gå före med gott exempel, beslutar att förlägga den planerade beklädnadsverkstaden till Kramfors.

De merkostnader, som försvarets fabriksstyrelse i sin utredning funnit skola uppkomma genom högre fraktkostnader om verkstaden förläggas till Kramfors i stället för Degerfors, skulle mer än väl uppvägas av de fördelar i socialt och ekonomiskt hänseende som skulle vinnas icke blott för Kramfors

stad utan även för staten, som utan tvivel härigenom skulle undkomma att lämna så betydande skattelindringsbidrag och andra statsbidrag till staden som hittills varit fallet.

På grund av vad sålunda blivit anført hemställes, att riksdagen måtte besluta,

att förläggningssorten för den planerade centrala beklädnadsverkstaden blir Kramfors stad.

Stockholm den 16 januari 1947.

Hjalmar Nilsson.

A. Gillström.

Emil Näsström.

Sven Edin.
